

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г. Този превод не обвързва Съда. За допълнителна информация, моля вижте пълните указания за авторските права в края на документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ГОЛЯМА КАМАРА

ДЕЛО AKSU СРЕЩУ ТУРЦИЯ

(Жалби №№ 4149/04 и 41029/04)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

15 март 2012 г.

Това решение е окончателно, но може да претърпи редакционни промени.

По делото Aksu срещу Турция,

Европейският съд по правата на човека, заседаващ като голяма камера в състав:

Nicolas Bratza, *председател*,

Jean-Paul Costa,

Josep Casadevall,

Nina Vajić,

Dean Spielmann,

Karel Jungwiert,

Anatoly Kovler,

Elisabet Fura,

Alvina Gyulumyan,

Mark Villiger,

Päivi Hirvelä,

Luis López Guerra,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Nebojša Vučinić,

Işıl Karakaş,

Vincent A. de Gaetano,

Angelika Nußberger, *съдии*,

и Michael O'Boyle, *заместник-секретар*,

след като разгледа делото в закрити заседания, проведени на 13 април 2011 г. и 1 февруари 2012 г.,

постановява следното решение, прието на посочената по-късна дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по две жалби (№№ 4149/04 и 41029/04) срещу Република Турция, подадени в Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от турския гражданин г-н Мустафа Аксу (Mustafa Aksu) („жалбоподателят“) съответно на 23 януари и 4 август 2004 г.

2. Жалбоподателят, на когото е предоставена правна помощ, е представляван от г-н S. Esmer, адвокат, практикуващ в Анкара. Турското правителство („правителството“) е представлявано от своя агент.

3. Жалбоподателят твърди, че три публикации – една книга и два речника – които са били финансирани от правителството, съдържат забележки и изрази, които отразяват антиромски чувства. Той се позовава на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

4. Жалбите са били разпределени на второ отделение на Съда (чл. 52 § 1 от Правилника на Съда). На 27 юли 2010 г. камера на това

отделение, съставена от следните съдии: Françoise Tulkens, Ireneu Cabral Barreto, Danutė Jočienė, Dragoljub Popović, Nona Tsotsoria, Işıl Karakaş и Kristina Pardalos, както и Stanley Naismith, заместник-секретар на отделението, е приела решение, с което е съединила жалбите (чл. 42 § 1 от Правилника на Съда) и е решила с четири на три гласа, че не е имало нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

5. На 22 ноември 2010 г., по искане на жалбоподателя от 25 октомври 2010 г., състав на голямата камера е решил да отнесе делото пред голямата камера съгласно чл. 43 от Конвенцията.

6. Съставът на голямата камера е определен в съответствие с разпоредбите на чл. 26 §§ 4 и 5 от Конвенцията и чл. 24 от Правилника на Съда.

7. Жалбоподателят и правителството са представили писмени становища по същество (чл. 59 § 1 от Правилника). Освен това е получено и становище от третата участваща в производството страна, Greek Helsinki Monitor, която е получила разрешение от председателя да вземе участие в писмената процедура (чл. 36 § 2 от Конвенцията и чл. 44 § 3 от Правилника).

8. Открито заседание се проведе в сградата на правата на човека в Страсбург на 13 април 2011 г. (чл. 59 § 3 от Правилника).

Пред Съда се явиха:

(a) *за правителството*

г-н М. ÖZMEN,	<i>съагент,</i>
г-жа А. EMÜLER,	
г-н М.З. UZUN,	
г-жа N. AKSOY,	
г-н О. SAYDAM,	
г-н U. AKSUNGUR,	<i>адвокати;</i>

(b) *за жалбоподателя*

г-н S. ESMER,	<i>адвокат.</i>
---------------	-----------------

Съдът изслуша пледоариите на г-н Esmer и г-н Özmen.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

9. Жалбоподателят, който е от ромски произход, е роден през 1931 г. и живее в Анкара.

A. Жалба № 4149/04

1. Книгата „Циганите на Турция (*Türkiye Çingeneleri*)”

10. През 2000 г. Министерството на културата е публикувало в тираж от 3 000 екземпляра книга със заглавие „Циганите на Турция”, написана от доцент Али Рафет Юзкан (Ali Rafet Özkan). Преди да бъде публикувана, съдържанието на книгата е било одобрено от Консултативен съвет по публикациите. Предговорът на книгата гласи както следва:

„...“

Циганите днес живеят в мир на турска територия, както е било и в миналото, но сега са оставени изцяло на себе си, без регламент, надзор или внимание. Техният нерегулиран начин на живот, в който са изоставени изцяло на собствената си съдба, е пропуск от страна на Турция. Сегашният неуреден начин на живот на циганите и фактът, че се счита за напълно ненужно да се навлиза по какъвто и да било начин в техния затворен свят, въпреки дългото ни общо минало, е още един пропуск. В тази връзка е и фактът, че макар и циганите да живеят от много години сред нас, те са били отлъчвани и хулени от местните хора, повечето от които са били непросветени и предубедени. Негативната реакция и оскърбителните обвинения, на които се натъкват където и да отидат, са принудили циганите, които вече имат общностна структура, затворена за външния свят, да живеят в още по-тесни предели.

Ние почувствахме наличието на необходимост да навлезем в непознатия свят на тези хора, които живеят сред нас от векове и сега са станали част от съвременната турска култура. Така, моята цел беше да ги опозная отблизо, използвайки емпиричен подход, и да представя турските цигани такива, каквито са, във всичките им аспекти, на базата на принципите на научната обективност.

Това изследване се състои от въведение и два раздела.

Въведението дава информация за понятието циганин и за произхода на циганите, както и подробна информация за тяхната миграция, и разглежда тяхната история в Турция в светлината на различни архивни документи и научни източници. В първия раздел са разгледани социокултурните характеристики на циганите в широк смисъл. Този раздел разглежда по-конкретно бита и пътуванията на циганите, тяхната музика, танци, език, традиции и обичаи. Вторият раздел третира убежденията и занятията на циганите.

Това изследване – което представям без каквито и да било претенции, а само като опит да се запълни една значителна празнина (тъй като е първото

изследване от този вид) и да се даде насока на другите, които в бъдеще ще се занимават с циганите – беше подготвено с използване на описателни, сравнителни и феноменологични методи, в допълнение към наблюдение на участниците и разговорни техники.

...”

11. По-нататък във въведението авторът представя, че:

„...“

Циганите са се разпръснали по целия свят, но не са могли да избягат от положението си на маргинална група, която е изключвана и презирана навсякъде. Освен разликите в начина им на живот, най-очевидната характеристика, по която циганите се различават от другите, е цветът на тяхната кожа, която е по-тъмна, по-мургава. По отношение на типологията им, повечето цигани са със среден ръст, с гъвкаво телосложение, с големи черни (понякога кафяви или сини) очи и дълги гъсти мигли; мъжете имат дълги мустаци. Устните им са тънки и елегантни, зъбите им са бели и равни, със заоблена челюст. Имат ниско чело и слепоочия и малък череп. Косата им е къдрава, черна, дълга и гъста. Жените над средна възраст са едри и пълни. По-младите хора са слаби, с твърди и силни мускули (виж *Carmen* от Prosper Mérimée, *Gypsy Stories of our own and from around the world* от Tahir Alangu и *The sieve-making of the Gypsies of Posalar* от Esat Uras).

...

Това изследване има за цел да представи идентичността на циганите, хората, които живеят сред нас от векове и са станали съставна част от съвременната турска култура, но за които досега не е проведено всеобхватно научно изследване, тъй като тяхната културна идентичност в голяма степен е непозната в резултат на трудностите да бъдат идентифицирани и дефинирани. Това изследване ще представи тяхната социокултурна характеристика, убеждения, митологии, фестивали и чествания във всички техни аспекти.

За целта на това изследване беше проведено първично проучване на информация, документация и материали във връзка с циганите, от Турция и от други места. Така идентифицираните информация и документи след това бяха класифицирани въз основа на тяхната научна достоверност, с прилагане на критерии за валидност. След това беше проведено емпирично изследване, включващо наблюдение на участниците с отиване сред циганското население и живеене с тях. Бяха посетени всички области на Турция с циганско население – както номадско, така и уседнало – и по този начин беше направен опит да се установят фактите за техния начин на живот, традиции, убеждения, форми на поклонничество и практики, не само чрез събиране на данни, документи и други материали, но също и чрез емпиричния метод на живеене сред тях.”

12. В книгата авторът е посветил една глава на „Циганите на съвременна Турция”. В тази глава той е посочил, че:

„Днешните цигани са разпръснати из цяла Турция. Те са локализирани главно в регионите на Мармара, Егейско море и Средиземно море, с по-слаба концентрация в регионите на Черно море, централна Анатолия и югоизточна Анатолия. Тук ще бъде разгледано разпределението на циганите в Турция.

...

Досега в нито едно общо преброяване на населението не са включени отделни данни за циганите; поради това, със сигурност не е известен броят на циганите в Турция. Вместо да използваме приблизителни данни, ние получихме информация от самите цигани, от местни хора, живеещи наблизо и от местни управници. Опитавме се да внесем яснота в тази информация, като направихме сравнение с данните за общото население в махалите, които получихме от старейшините на махалите (*muhtar*).

...

Истанбул

...

Циганите, които живеят в областните граници на Истанбул, общо взето се препитават от музика, продажба на цветя, търговия с метални отпадъци, събиране на боклук и хартия, ковашки занаяти и изработване на предмети от желязо, хамалуване, гадаене, почистване, работа с кон и каруца, бакърджийство, събиране на голи охлюви и продажби от врата до врата. Има и такива, макар и малко на брой, които се препитават от джебчийство, кражби и продажба на наркотици.

Текирдаг

...

Ромите (циганите) от Текирдаг се препитават от изпълнение на музика, хамалство и лъскане на обувки. Жените работят като домашни чистачки или общи работнички в тухларската фабрика. Онези в Чорлу и Люлебургас се препитават от музика, хамалство, търговия с коне (търговия с добитък), работа в строителството и игри на късмета, а жените се препитават с чистене.

Лозенград (Къркларели)

...

Ромите от Лозенград се препитават предимно от музика, работа с кон и каруца, улична търговия, хамалство, чистене и търговия с метални отпадъци.

Одрин

...

Онези, които живеят в центъра на град Одрин, се препитават предимно от работа с кон и каруца, търговия с метални отпадъци и улична търговия, а жените допринасят за семейния бюджет с работа като чистачки. Почти всички жители на община Юкаръ Заферие в Кешан се препитават от музика. Останалите работят в различни сектори, като труд на оризови полета, изливане на бетон на строителни обекти, хамалство, работа с кон и каруца, събиране на жаби и голи охлюви, търговия с метални отпадъци, събиране на хартия, боядисване на домове и продаване на *simit* (вид хлебно изделие). Онези в Узункьопрю се препитават от търговия с метални отпадъци, калайдисване и изработка на кошници.

...

Анкара

...

Циганите от централния район на Анкара се препитават с кражби, просия, продажби от врата до врата, предсказване на бъдещето, *zercilik* (грабежи на бижутерийни магазини) и изработка на талисмани. Малък брой се занимават също с калайджийство, изработка на кожени юзди, сита и кошници. Има също така мнозина, които работят като музиканти в нощни клубове. Съобщава се, че повечето от онези, които търгуват с железария около Алтъндаг и Хамамьоню са цигани от Чанкъръ.

...

Ние се опитахме да посетим всеки вилает и околия, в които има цигани. Числата, които сме дали за всеки вилает, са получени чрез сравняване на информация, като сме отбелязали преувеличените цифри, дадени от циганите, и след това сме разговаряли със старейшините (*muhtar*) на околията, и при необходимост с околийската полиция. ...”

Подобни забележки като цитираните по-горе са направени и по отношение на ромското население, живеещо в други части на Турция като Измир, Маниса, Коня, Адана и Анталия.

13. Последните параграфи на заключението към „Циганите на Турция” гласят както следва:

„Най-важните връзки, свързващи циганите помежду им, са техните семейни и социални структури, както и техните традиции. Въпреки факта, че са водили номадски живот в продължение на над хиляда години, те са успели да опазят традиционния си начин на живот благодарение на практиката да се женят в рамките на групата. Тяхната привързаност към тези традиции започва от раждането им и продължава до смъртта им. Несъмнено най-значимият фактор в циганския начин на живот е традицията. По-възрастните членове на циганската общност носят най-тежката отговорност за опазване и поддържане на традициите. Поради постоянно променящите се обстоятелства и нужди обаче, запазването на обществената структура на циганите е затруднено. По-конкретно, „*Natia*”, една от тези обществени структури, вече не може да се поддържа в днешна Турция.

Най-впечатляващата характеристика на циганите е техният начин на живот. Оттам, всички клонове на социокултурна активност, състоящи се от мигриране и заселване, танци, музика, език, хранене и пиене, предсказване на бъдещето, магьосничество и занимания, съставляват истинския характер на живота на циганите. Така да се каже, тези елементи формират видимата част на айсберга. Други лица обикновено разпознават циганите по тези прояви. Въпреки всичко, начинът за истинско опознаване на циганите е смесването с тяхната общност и пълното анализиране на техните традиции и убеждения. Тайният свят на циганите се разкрива чрез техните убеждения, особено чрез техните суеврия и табута.

Циганите, като всички други, чувстват нужда от вяра и поклонничество. Те не само възприемат религията на държавата, в която живеят, но увековечават и специфичните за своята култура традиционни вярвания. Като последица от това се отбелязва, че циганите имат истински празници и чествания, произтичащи от техните вярвания, които могат отчасти да се проследят до корена им в индуизма.

Според нас тези хора, които страдат от унижаване и отхвърляне навсякъде, могат да бъдат превърнати в граждани, които са актив на нашата държава и

нашата нация, след като се отговори на техните образователни, социални, културни и медицински проблеми. Това означава фокусиране върху този въпрос с търпение и решителност.”

2. Вътрешното производство, започнато от жалбоподателя

14. На 15 юни 2001 г. жалбоподателят е завел молба в Министерство на културата от името на турските ромски/цигански сдружения. В своята молба той твърди, че авторът е посочил в книгата си, че циганите се занимават с незаконни дейности, живеят като „крадци, джебчии, мошеници, грабители, лихвари, просяци, пласьори на наркотици, проститутки и притежатели на бордеи” и са полигамни и агресивни. Жалбоподателят твърди също, че книгата съдържа няколко други забележки, които унижават и очернят циганите. Като твърдял, че тези забележки представляват престъпление, той е поискал книгата да бъде спряна от продажба и всички екземпляри да бъдат иззети.

15. Същият ден ръководителят на отдела за публикации в Министерството на културата е наредил останалите 299 екземпляра от книгата да бъдат върнати в отдела за публикации.

16. На 11 октомври 2001 г. жалбоподателят е написал писмо до Министерството на културата, с което е отправил запитване, дали екземплярите от книгата са иззети.

17. На 17 октомври 2001 г. ръководителят на отдела за публикации в Министерството на културата е уведомил жалбоподателя, че Консултативният съвет по публикациите към Министерството, съставен от седем професори, е решил, че книгата е научно изследване и не съдържа никакви обиди или подобни забележки. Жалбоподателят е бил уведомен също, че авторът на книгата не би позволил никакви промени на текста и че по молба на автора, Министерството му е прехвърлило авторските права върху книгата.

18. На 4 февруари 2002 г. жалбоподателят е изпратил писма до Министерството на културата и до доцент Али Рафет Юзкан, като е повторил своята първоначална молба. Той не е получил отговор.

19. Впоследствие, на 30 април 2002 г. жалбоподателят е завел дело от свое име срещу Министерството на културата и автора на книгата пред Общия граждански съд в Анкара, претендирайки обезщетение за неимуществени вреди, които е претърпял поради забележките, съдържащи се в книгата. Той твърдял, че тези забележки представляват нападка срещу неговата идентичност като ром/циганин и са обидни. Жалбоподателят е поискал също така екземплярите от книгата да бъдат конфискувани и да бъде забранено нейното публикуване и разпространение.

20. Авторът на книгата в отговора си е заявил, че материалите, на които се е позовал, са взети от регистрите на полицейското управление в Адана и от книги за циганите, написани от други автори, и че не е

имал никакво намерение да обижда или унижава циганите. Авторът е заявил по-нататък, че пасажите, посочени от жалбоподателя, не трябва да се разглеждат изолирано, а в контекста на цялата книга.

21. На 24 септември 2002 г. Гражданският съд в Анкара е отхвърлил исканията на жалбоподателя, доколкото те се отнасят до автора на книгата. Съдът е взел предвид, че книгата е резултат от научно изследване, основава се на научни данни и разглежда социалните структури на ромите/циганите в Турция. Поради това, първоинстанционният съд е решил, че въпросните забележки не нанасят обида на жалбоподателя. Относно делото на жалбоподателя срещу Министерството, Гражданският съд е решил, че не разполага с юрисдикция, за да се произнесе по него, и че е от компетенцията на административните съдилища да решат претенцията на жалбоподателя.

22. На 25 октомври 2002 г. жалбоподателят е обжалвал. В своята жалба той твърдял, че книгата не можела да се счита за научно изследване и поради това Министерството на културата не е трябвало да я публикува.

23. На 21 април 2003 г. Касационният съд е потвърдил решението на първоинстанционния съд. Той е отбелязал, че забележките, срещу които възразява жалбоподателят, са от общ характер. Поради тези причини не е намерил основание да направи заключението, че те се отнасят за всички роми/цигани или че представляват нападка срещу идентичността на жалбоподателя.

24. На 8 декември 2003 г. е било отхвърлено искането на жалбоподателя за поправяне на решението.

25. Впоследствие, на непосочена дата, жалбоподателят е завел дело срещу Министерството на културата пред Административния съд в Анкара. Той е поискал обезщетение за неимуществени вреди, твърдейки, че съдържанието на книгата, публикувана от Министерството на културата, е обидно и оскърбително за ромската/циганската общност. На 7 април 2004 г. Административният съд е отхвърлил иска на жалбоподателя. Той е установил, че преди нейното публикуване, въпросната книга е била разгледана от докладчик на консултативния съвет по публикациите. След неговото одобрение, консултативният съвет се е съгласил да публикува книгата. В резултат от твърденията на жалбоподателя консултативният съвет, съставен от седем професори, е разгледал книгата още веднъж на 25 септември 2001 г. и е решил, че тя представлява научен труд, основан на научни изследвания, и че по-нататъшното ѝ разпространение и продажба няма да причинят никакво неудобство. Поради тези причини, Административният съд е заключил, че твърденията на жалбоподателя са неоснователни. Жалбоподателят не е обжалвал това решение.

В. Жалба № 41029/04

26. През 1991 и 1998 г. Езиковата асоциация, неправителствена организация, е публикувала два речника, озаглавени съответно „Турски речник за ученици (*Öğrenciler için Türkçe Sözlük*)” и „Турски речник (*Türkçe Sözlük*)”. С изключение на техните заглавия, и двата речника имат еднакво съдържание. Публикуването на тези речници е частично финансирано от Министерството на културата.

27. На 30 април 2002 г. жалбоподателят е изпратил писмо до Съвета на директорите на Езиковата асоциация от името на Конфедерация на ромските/циганските сдружения. В своето писмо жалбоподателят твърди, че определени дефиниции, въведени в речниците, са обидни и дискриминационни срещу ромите/циганите.

28. На стр. 279 в двата речника са въведени следните определения за думата „циганин” (*çingene*):

„**Циганин**” (*çingene*): 1. Етническа група или лице, принадлежащо към етническа група, произхождаща от Индия, чиито членове водят номадски начин на живот и са широко разпръснати по света. 2. (метафорично) скъперник.

„**Цигански дълг**” (*Çingene borcu*): незначителен дълг, който се състои от няколко малки дълга.

„**Цигани танцуват кюрдски танци**” (*Çingene çalar Kürt oynar*): място, където има много суматоха и шум.

„**Циганска шатра**” (*Çingene çergesi*) (метафорично): мръсно и бедно място.

„**Циганска сватба**” (*Çingene düğünü*): многолюдно и шумно стълпотворение.

„**Циганска борба**” (*Çingene kavgası*): вербална борба, в която се използва вулгарен език.

„**Цигански пари**” (*Çingene parası*): монети.

„**Циганско розово**” (*Çingene pembesi*): розово.

„**Цигански език**” (*çingenese*): език, на който говорят циганите.

„**Цигания**” (*çingenelik*): 1. Да бъдеш циганин 2. (метафорично) да бъдеш стиснат или алчен.

„**Циганя се**” (*Çingeneleşmek*): проявявам скъперничество.

29. Според жалбоподателя, въведените дефиниции относно циганската общност имат негативни, дискриминационни и основани на предубеждения конотации. По-нататък жалбоподателят е заявил, че Министерството на образованието и Дружеството за турски език са променили речниците си по негова молба, и по същия начин поискал от Езиковата асоциация да коригира горепосочените дефиниции и да отстрани всички дискриминационни изрази от речниците. Той не получил отговор на писмото си.

30. Впоследствие, на 15 юли 2002 г. жалбоподателят е изпратил още едно писмо до Езиковата асоциация, в което е повторил молбата

си. Той е добавил, че ще заведе дело срещу Асоциацията, ако неговата молба не бъде удовлетворена до 20 август 2002 г.

31. На 16 април 2003 г. жалбоподателят е предявил иск пред Общия граждански съд в Анкара срещу Езиковата асоциация, с което искал горепосочените дефиниции и изрази да бъдат премахнати от речниците. Жалбоподателят е поискал и обезщетение за неимуществените вреди, която е претърпял поради изразите, съдържащи се в речниците. В тази връзка той твърдял, че изразите в речниците представлявали нападка срещу неговата идентичност като ром/циганин и персонално оскърбление към него.

32. В своя отговор, Езиковата асоциация поддържала тезата, *inter alia*, че дефинициите и изразите, съдържащи се в речниците, се основават на историческа и социологична реалност, и че не е имало никакво намерение за унижаване или очерняне на етническа група. По-нататък тя поддържала, че речниците съдържаха изрази и дефиниции, които били в обичайна употреба в обществото, и че имало и други подобни изрази на турски, които се отнасяли за албанците, евреите и турците.

33. На 16 юли 2003 г. Гражданският съд в Анкара е отхвърлил иска на жалбоподателя. Той е приел, че дефинициите и изразите в речниците се основават на историческа и социологична реалност, и че не е налице никакво намерение за унижаване или очерняне на етническа група. По-нататък той е отбелязал, че има и други подобни изрази на турски, които се отнасят за други етнически групи и са включени в речници и енциклопедии.

34. Жалбоподателят е обжалвал. На 15 март 2004 г. Касационният съд е потвърдил решението от 16 юли 2003 г.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

A. Граждански кодекс

35. Чл. 24 от Гражданския кодекс гласи както следва:

„Всяко лице, чиито лични права са противозаконно нарушени, може да се обърне към съдия за защита срещу всеки, който е извършил нарушението.

Нарушението е противозаконно, освен ако не е оправдано със съгласието на лицето, чиито права са били нарушени, или не е станало необходимо поради по-значим частен или обществен интерес или поради закона.”

Освен това, съгласно чл. 25 от Гражданския кодекс:

„Ищецът може да поиска от съдията да предотврати заплахата за нарушение, да разпореди спиране на продължаващо нарушение или на декларира незаконосъобразността на такова нарушение, дори когато то вече е преустановено.

В допълнение към такова искане, ищецът може също така да поиска поправката или решението да бъдат публикувани или връчени на трети страни.

...”

В. Наказателен кодекс

36. Чл. 312 § 2 от предишния Наказателен кодекс е предвиждал:

”...

Всеки, който подбужда друго към омраза или враждебност въз основа на различия, основани на социална класа, раса, религия, вероизповедание или регион, се наказва с лишаване от свобода от една до три години и глоба между девет хиляди и тридесет и шест хиляди лири. В случай че подбуждането застрашава обществената безопасност, наказанието се увеличава с една трета до една втора.”

37. На 1 юни 2005 г. влиза в сила нов Наказателен кодекс (Закон № 5237). Чл. 216 от новия кодекс предвижда:

„1. Всеки, който публично провокира омраза или враждебност у една част от обществото срещу друга негова част, имаща различни характеристики, основани на социална класа, раса, религия, секта или регионални различия, като по този начин създаде ясна и непосредствена опасност за обществената безопасност, се наказва с лишаване от свобода от една до три години.

2. Всеки, който публично принизи част от обществото поради социална класа, раса, религия, секта или регионални различия, се наказва с лишаване от свобода от шест месеца до една година.

...”

III. ДОКУМЕНТИ НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ СРЕЩУ РАСИЗМА И НЕТОЛЕРАНТНОСТТА (ЕКРН)

38. В четвъртия си доклад за Турция (CRI(2011)5), публикуван на 8 февруари 2011 г., ЕКРН е приветствала факта, че с цел обезкуражаване на негативните стереотипи, конотациите, които могат да бъдат възприети като дискриминационни в речниковите дефиниции на понятието „циганин”, са били премахнати. Тя по-нататък окуражила турските власти да продължат и засилят усилията си за борба с отрицателните стереотипи по отношение на ромите и да изградят конструктивен диалог с ромската общност.

39. В своята Обща политическа препоръка № 10 за борба с расизма и расовата дискриминация в и чрез училищното образование, приета на 15 декември 2006 г., ЕКРН е препоръчала държавите членки да гарантират, че училищното образование ще играе ключова роля в борбата срещу расизма и расовата дискриминация в обществото, като насърчава критичното мислене на учениците и изгражда у тях необходимите умения, за да откриват и реагират на стереотипите или

нетолерантните елементи, съдържащи се в използваните от тях материали.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

40. Жалбоподателят твърди, че книгата „Циганите на Турция” и речниците, посочени в параграфи 26-28 по-горе, съдържат изрази и определения, които са обидни за ромската или циганската му идентичност.

41. Правителството оспорва това твърдение.

А. Дали жалбите следва да бъдат разгледани по чл. 8 или по чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията

42. Голямата камера отбелязва, че камерата е разгледала оплакванията на жалбоподателя по чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията. Тези разпоредби гласят:

Член 8

„1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.”

Член 14

„Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имуществено, рождение или друг някакъв признак.”

43. Голямата камера повтаря, че Съдът е свободен да определи правната квалификация на фактите по делото и не е обвързан от квалификацията, направена от жалбоподателя или правителството (виж *Scoppola срещу Италия (№ 2)* [ГК], № 10249/03, § 54, 17 септември 2009 г.). Дискриминация за целите на чл. 14 от Конвенцията означава различно третиране на лица в сравнимо сходно положение, за което няма обективно и разумно оправдание. Няма да

има обективно и разумно оправдание, ако разликата в третирането не преследва „легитимна цел” или ако няма разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и целта, чието постигане се търси (виж, наред с много други източници, *D.H. and Others срещу Република Чехия* [ГК], № 57325/00, § 175, ECHR 2007-IV, и *Burden срещу Обединеното кралство* [ГК], № 13378/05, § 60, ECHR 2008-...).

44. Съдът отбелязва, че дискриминацията въз основа на, *inter alia*, етническият произход на лицето е форма на расова дискриминация. Расовата дискриминация е особено оскърбителен вид дискриминация и с оглед на опасните последици от нея изисква от властите специална бдителност и категорична реакция. Поради тази причина, властите трябва да използват всички налични средства за борба с расизма, утвърждавайки по този начин демократичната представа за общество, в което разнообразието не се счита за заплаха, а за богатство (виж *Nachova and Others срещу България* [ГК], №№ 43577/98 и 43579/98, § 145, ECHR 2005-VII, и *Timishev срещу Русия*, №№ 55762/00 и 55974/00, § 56, ECHR 2005-XII). Съдът отбелязва също така, че в резултат на изпълнената им с обрати история и честото им изселване, ромите са се превърнали в особен вид онеправдано и уязвимо малцинство. Както е отбелязал Съдът в предишни дела, поради тези причини те се нуждаят от специална защита (виж цитираното по-горе *D.H. and Others*, § 182).

45. Съдът отбелязва, че в настоящия случай жалбоподателят, който е от ромски произход, твърди, че книга и два речника, получили правителствено финансиране, включвали забележки и изрази, които отразявали антиромски настроения. Той намира, че тези изявления представляват атака срещу ромската му идентичност. Съдът обаче отбелязва, че случаят не се отнася до различно третиране и по-конкретно до етническа дискриминация, тъй като жалбоподателят не е успял да представи *prima facie* доказателство, че оспорваните публикации са имали дискриминационен замисъл или последици. Поради това, случаят не може да се сравни с други жалби, завеждани преди от членове на ромската общност (виж, относно образованието, цитираното по-горе *D.H. and Others*, §§ 175-210; относно жилищата, *Chapman срещу Обединеното кралство* [ГК], № 27238/95, § 73, ECHR 2001-I; и относно изборите, *Sejdić and Finci срещу Босна и Херцеговина* [ГК], №№ 27996/06 и 34836/06, § 45, 22 декември 2009 г.). Основният въпрос в настоящото дело следователно е дали оспорваните публикации, които според твърденията съдържат расови обиди, представляват намеса в правото на жалбоподателя на зачитане на личния му живот, и ако това е така, дали тази намеса е съвместима с това право. Следователно, Съдът ще разгледа настоящото дело единствено по чл. 8 от Конвенцията.

В. Предварителното възражение на правителството

1. Становища на страните

(а) Правителството

46. Правителството оспорва положението на жертва на жалбоподателя и в двете жалби, като твърди, че те представляват *actio popularis*. Според него, жалбоподателят не е доказал, че е бил пряко засегнат от оспорваните забележки и изрази.

(b) Жалбоподателят

47. Жалбоподателят твърди, че поради ромския/циганския си произход, унижителните забележки и изрази, съдържащи се в книгата и речниците, са му причинили имуществени и неимуществени вреди. Поради това намира, че разполага със статус на жертва по чл. 34 от Конвенцията.

(c) Третата страна

48. Организацията Greek Helsinki Monitor заявява, че всеки член на етническа група, която според твърденията е обект на дискриминационни изрази на расова основа, има статус на жертва, тъй като такива изрази създават предразсъдъци срещу всеки член на такава група. Тя по-нататък заявява, че защитата на Съда не трябва да е по-слаба от защитата, предоставена по националната система: след като статусът на жертва на засегнатото лице е признат на национално ниво, той не бива да бъде отричан от Съда.

2. Решението на камарата

49. Камарата отбелязва, че макар и жалбоподателят да не е бил пряко и лично обект на въпросната книга или речници, той е можел да започне дело за обезщетение и да пледира по съществото на делото пред националните съдилища съгласно националното законодателство, а именно членове 24 и 25 от Гражданския кодекс (виж параграф 35 по-горе). В резултат на това, камарата е приела, че жалбоподателят има статус на жертва съгласно чл. 34 от Конвенцията.

3. Преценката на Съда

50. Съдът повтаря, че за да може да подаде жалба по чл. 34 от Конвенцията, лице, неправителствена организация или група лица трябва да могат да претендират, че са жертва на нарушение на права, гарантирани от Конвенцията. За да може да претендира, че е жертва на такова нарушение, лицето трябва да бъде пряко засегнато от оспорваната мярка: поради това, Конвенцията не предвижда

завеждането на *actio popularis* за тълкуването на правата, изложени в нея, и не позволява на индивидите да се оплакват от разпоредба на националния закон, единствено защото считат, без да са засегнати пряко от нея, че тя може да противоречи на Конвенцията (виж цитираното по-горе *Burden*, § 33, и *Tănase срещу Молдова* [ГК], № 7/08, § 104, ECHR 2010-...).

51. От това следва, че наличието на жертва, която е лично засегната от твърдяното нарушение на право по Конвенцията, е задължително, за да може да се приведе в действие защитният механизъм на Конвенцията, въпреки че този критерий не трябва да се прилага по непреклонен и негъвкав начин (виж *Bitenc срещу Словения* (реш. по допустимост), № 32963/02, 18 март 2008 г.). Въпросът, дали жалбоподателят може да твърди, че е жертва на твърдяното нарушение на Конвенцията, е относим на всички етапи на производството по Конвенцията (виж *Burdov срещу Русия*, № 59498/00, § 30, ECHR 2002-III).

52. Съдът припомня, че тълкува понятието за „жертва” по автономен начин, независимо от национални понятия като интерес или процесуална легитимация (виж *Sanles Sanles срещу Испания* (реш. по допустимост), № 48335/99, ECHR 2000-XI), въпреки че Съдът трябва да вземе под внимание факта, че жалбоподателят е страна по националното производство (виж *Micallef срещу Малта* [ГК], № 17056/06, § 48, ECHR 2009-...).

53. Съдът отбелязва, че в настоящия случай жалбоподателят, който е от ромски произход, се оплаква от забележки и изрази, които според твърденията му унижават ромската общност. Вярно е, че жалбоподателят не е лично визиран; той обаче може да се е почувствал засегнат от забележките относно етническата група, към която принадлежи. Освен това, не е имало спор в националното производство във връзка с активната легитимация на жалбоподателя. Поради това, делото е било разгледано по същество от две съдебни инстанции.

54. С оглед на гореизложеното и на нуждата да се прилагат по гъвкав начин критериите за наличието на статус на жертва, Съдът приема, че жалбоподателят, макар и да не е пряко визиран от оспорваните пасажии, може да бъде считан за жертва на фактите, от които се оплаква, по смисъла на чл. 34 от Конвенцията. Поради това, Съдът отхвърля предварителното възражение на правителството, че жалбоподателят няма положение на жертва.

С. По същество

1. Жалба № 4149/04

(а) Становища на страните

(i) Жалбоподателят

55. Жалбоподателят твърди, че определени пасажии на книгата „Циганите на Турция” съдържат забележки и изрази, които унижават ромската общност. По-конкретно, той се позовава на глава от книгата, която предоставя информация за начина на живот на ромите, живеещи в някои турски градове, и по-конкретно, за твърдяното им участие в незаконни дейности (виж параграф 12 по-горе). Според жалбоподателя, цялостното намерение на автора не е важно, защото тези пасажии сами по себе си представляват явна обида към ромската общност. Той също така изразява недоволството си от решенията на националните съдилища, отхвърлящи иска му за обезщетение.

(ii) Правителството

56. Правителството заявява, че книгата е била публикувана от Министерството на културата по препоръка на консултативния съвет по публикациите. Съгласно доклада на консултативния съвет, въпросната книга представлява сравнително академично изследване, подготвено като принос към етническите проучвания в Турция. То давало информация за произхода на ромската общност, нейния език, традиции, убеждения, фестивали, кухня, облекло, музика и условия на живот. Правителството е заявило, че след възражението на жалбоподателя, книгата е била разгледана още веднъж от редица университетски преподаватели, които докладвали, че тя не съдържа обидни изявления. Най-накрая, правителството е заявило, че Министерството на културата работи усилено в подкрепа на ромската култура и традиции.

(б) Решението на камарата

57. Камарата е приела, че въпреки че пасажите и забележките, цитирани от жалбоподателя, изглеждат дискриминационни и обидни, ако се четат самостоятелно, при цялостен преглед на книгата не е възможно да се заключи, че авторът е действал злонамерено или с намерение да обиди ромската общност. Камарата е обърнала специално внимание на заключението в книгата, в което авторът ясно е заявил, че „Циганите на Турция” е академично изследване, с което е извършен сравнителен анализ и е обърнато специално внимание на историята и социално-икономическите условия на живот на ромите в Турция. Камарата е заключила, че авторът е обърнал внимание на

предубежденията срещу ромите, за да демонстрира образа на ромската общност, изграден в обществото. В резултат на това, камарата не е установила нарушение на правата на жалбоподателя по Конвенцията.

(с) Преценката на Съда

(i) Приложимост на чл. 8 от Конвенцията

58. Съдът припомня, че понятието „личен живот” по смисъла на чл. 8 от Конвенцията е широко и не подлежи на изчерпателно дефиниране. Понятието за лична автономия е важен принцип, който лежи в основата на тълкуването на гаранциите, предвидени в чл. 8. Поради това, то може да обхваща различни аспекти на физическата и обществената идентичност на личността. Съдът по-нататък припомня, че в миналото е приемал, че етническата идентичност на индивида трябва да се разглежда като друг такъв елемент (виж *S. and Marper срещу Обединеното кралство* [ГК], №№ 30562/04 и 30566/04, § 66, 4 декември 2008 г., и *Ciubotaru срещу Малдова*, № 27138/04, § 49, 27 април 2010 г.). По-конкретно, всяко отрицателно стереотипизиране на група, когато достигне до определено ниво, е в състояние да накърни чувството на идентичност на групата и чувството на себестойност и самоуважение на членовете на тази група. В този смисъл то може да бъде разглеждано като засягащо личния живот на членове на тази група.

59. Освен това, въпреки че главната цел на чл. 8 е да защитава индивидите срещу произволна намеса от страна на властите, той не задължава властите просто да се въздържат от такава намеса: в допълнение към това негативно задължение е възможно да има и позитивни задължения, присъщи на ефективното зачитане на личния живот. Тези задължения могат да включват предприемането на мерки, имащи за цел да се гарантира зачитането на личния живот дори и в сферата на взаимоотношения между индивиди (виж *Tavlî срещу Турция*, № 11449/02, § 28, 9 ноември 2006 г., и цитираното по-горе *Ciubotaru*, § 50).

60. Като се връща към обстоятелствата на конкретния случай, Съдът отбелязва, че жалбоподателят, който е от ромски произход, се е почувствал обиден от определени пасажки на книгата „Циганите на Турция”, която е посветена на ромската общност. Поради това, той е завел гражданско дело срещу автора на книгата и срещу Министерството на културата (виж параграфи 19-25 по-горе). В резултат на това, в настоящия случай става дума за публикация, която според твърденията засяга идентичността на група, към която принадлежи жалбоподателят, а оттам и личния му живот. Съдът по-нататък отбелязва, че макар и „Циганите на Турция” да е публикувана от Министерството на културата (виж параграф 10 по-горе),

последното впоследствие е върнало авторските права на автора на книгата (виж параграф 17 по-горе). Освен това, жалбоподателят не е подал жалба срещу решението на Административния съд в Анкара, с което е отхвърлена административната му жалба срещу Министерството на културата (виж параграф 25 по-горе). Поради това, той не е продължил делото си срещу властите във връзка с участието им във въпросната публикация.

61. При тези обстоятелства, Съдът намира, че основният въпрос, който се повдига с настоящата жалба, не е дали е имало пряка намеса от страна на националните власти в личния живот на жалбоподателя, а по-скоро дали ответното правителство е изпълнило позитивното си задължение по чл. 8 да защитава личния живот на жалбоподателя срещу твърдяната намеса от страна на трета страна, а именно - автора на книгата. С други думи, Съдът ще се опита да установи, дали в светлината на чл. 8 от Конвенцията турските съдилища е трябвало да уважат иска на жалбоподателя, като му присъдят обезщетение за неимуществени вреди и забранят разпространението на книгата.

(ii) Спазване на чл. 8 от Конвенцията

(a) Общи принципи

62. Границата между позитивните и негативните задължения на държавите по чл. 8 не се поддава на точна дефиниция. Въпреки това, приложимите принципи са сходни. И в двата контекста трябва да се намери справедлив баланс между противоречивите интереси на индивида и на обществото като цяло; и в двата контекста държавата разполага с определена свобода на преценка (виж, наред с много други източници, *Keegan срещу Ирландия*, 26 май 1994 г., § 49, Series A no. 290; *Botta срещу Италия*, 24 февруари 1998 г., § 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I; и *Gurgenidze срещу Грузия*, № 71678/01, § 38, 17 октомври 2006 г.).

63. В случаи като настоящия, в които оплакването е, че защитени от чл. 8 права са били нарушени поради упражняване от друго на правото му на свобода на изразяване, при прилагането на чл. 8 е необходимо да бъдат взети под внимание изискванията на чл. 10 от Конвенцията (виж например, *mutatis mutandis*, *Von Hannover срещу Германия*, № 59320/00, § 58, ECHR 2004-VI). Така, в подобни случаи Съдът трябва да намери баланс на правото на жалбоподателя на „зачитане на личния му живот” и обществен интерес от защита на свободата на изразяване, като се има предвид, че не съществува йерархическа взаимовръзка между правата, гарантирани от двете разпоредби (виж *Timciuc срещу Румания* (реш. по допустимост) № 28999/03, § 144, 12 октомври 2010 г.).

64. В този контекст Съдът припомня, че свободата на изразяване представлява една от съществените основи на демократичното общество. При условията на параграф 2 на чл. 10 от Конвенцията, тя се отнася не само до „информация” или „идеи”, които са приети благосклонно или с безразличие или са считани за безобидни, но също и до такива, които обиждат, шокират или създават неудобство. Такива са изискванията на плурализма, толерантността и ширококомислието, без които нямаше да съществува демократичното общество (виж, наред с много други източници, *Handyside срещу Обединеното кралство*, 7 декември 1976 г., § 49, Series A no. 24, и *Reinboth and Others срещу Финландия*, № 30865/08, § 74, 25 януари 2011 г.). Тази свобода е предмет на изключенията, предвидени в чл. 10 § 2, които обаче трябва да бъдат тълкувани ограничително. Поради това, нуждата от каквито и да било ограничения трябва да се установи по убедителен начин (виж например *Lingens срещу Австрия*, 8 юли 1986 г., § 41, Series A no. 103, и *Nilsen and Johnsen срещу Норвегия* [ГК], № 23118/93, § 43, ECHR 1999-VIII).

65. Съгласно чл. 10 от Конвенцията, високото договарящите държави разполагат с известна свобода на преценка при определянето на въпроса, дали намесата в правото на свобода на изразяване е „необходима в едно демократично общество”. Тази преценка обаче върви ръка за ръка с европейския контрол, обхващащ както законодателството, така и решенията, които го прилагат, дори и решенията на независимите съдилища (виж *Tammer срещу Естония*, № 41205/98, § 60, ECHR 2001-I; *Peck срещу Обединеното кралство*, № 44647/98, § 77, ECHR 2003-I; и *Karhuvaara and Italehti срещу Финландия*, № 53678/00, § 38, ECHR 2004-X). Задачата на Съда при упражняването на неговия контрол не е да заеме мястото на националните власти, а да разгледа, в светлината на делото като цяло, решенията, които те са взели в рамките на предоставената им свобода на преценка (виж *Petrenco срещу Молдова*, № 20928/05, § 54, 30 март 2010 г.; *Polanco Torres and Movilla Polanco срещу Испания*, № 34147/06, § 41, 21 септември 2010 г.; и *Петров срещу България* (реш. по допустимост), № 27103/04, 2 ноември 2010 г.).

66. Поради това, в подобни дела Съдът е отдавал голямо значение на факта, че националните власти са идентифицирали съществуването на противоречащи си права и необходимостта да се осигури справедлив баланс между тях (виж например, *mutatis mutandis*, цитираното по-горе *Tammer*, § 69; *White срещу Швейция*, № 42435/02, § 27, 19 септември 2006 г.; *Standard Verlags GmbH срещу Австрия* (№ 2), № 21277/05 § 52, 4 юни 2009 г.; *Lappalainen срещу Финландия* (реш. по допустимост), № 22175/06, 20 януари 2009 г.; и *Papaianopol срещу Румъния*, № 17590/02, § 30, 16 март 2010 г.).

67. Ако балансът, постигнат от националните власти, е незадоволителен, по-специално защото не е обърнато нужното внимание на важността или обхвата на едно от замесените основни права, свободата на преценка, предоставена на решенията на националните съдилища, ще бъде тясна. В случай обаче, че преценката е направена в светлината на принципите, застъпени в добре установената му практика, Съдът би имал нужда от сериозни мотиви, за да замени вижданията на националните съдилища със собствените си виждания, и в този случай свободата на преценка на националните съдилища би била по-широка (виж *MGN Limited срещу Обединеното кралство*, № 39401/04, §§ 150 и 155, 18 януари 2011 г., и *Von Hannover срещу Германия* (№ 2) [ГК], №№ 40660/08 и 60641/08, § 107, 7 февруари 2012 г.).

68. Всичко това предполага, че е налице ефективна правна система, която действа в защита на правата, влизащи в понятието „личен живот” и е била на разположение на жалбоподателя (виж *Karakó срещу Унгария*, № 39311/05, § 19, 28 април 2009 г.). Този въпрос също следва да бъде разгледан от Съда.

(β) Приложение на тези принципи в настоящия случай

69. В настоящия случай националните съдилища са били призовани да постигнат справедлив баланс между правата на жалбоподателя по чл. 8 от Конвенцията като член на ромската общност и свободата на автора на въпросната книга да провежда академични/научни изследвания по отношение на определена етническа група и да публикува констатациите си. Жалбоподателят твърди, че книгата, и по-специално главата, в която е изложена информация за условията на живот на ромите в различни градове на Турция, представлявала обида за ромската общност. За да отхвърлят иска му на две инстанции, турските съдилища са се позовали, *inter alia*, на доклад, изготвен от седем университетски професори, които намерили, че въпросната книга представлявала академично проучване, основаващо се на научно изследване (виж параграф 25 по-горе). Те са намерили, че забележките и изразите не били обидни, били от общ характер, не се отнасяли до всички роми и не представлявали атака срещу идентичността на жалбоподателя (виж параграфи 21 и 23 по-горе). Освен това, Общият граждански съд в Анкара е установил, че книгата разглеждала обществената структура на турската/ромската общност и се основавала на научни данни (виж параграф 21 по-горе).

70. Според Съда, тези заключения не могат да бъдат считани за неразумни или основани на погрешно тълкуване на относимите факти. В тази връзка е важно да се отбележи, че макар и авторът да е посочил определени незаконни дейности на членове на ромската общност, живеещи в определени райони, никъде в книгата не е направил

отрицателни коментари за ромското население като цяло или твърдение, че цялата ромска общност се занимава с незаконни дейности. Освен това, в различни части на книгата, и по-конкретно в уводните бележки, въведението и заключението, авторът е подчертал ясно, че намерението му е да хвърли светлина върху непознатия свят на ромската общност в Турция, която е била отлъчвана и хулена най-вече поради предразсъдъци (виж параграфи 10, 11 и 13 по-горе). С оглед на гореизложеното и при липсата на каквито и да било доказателства, оправдаващи заключението, че изявленията на автора са неискрени, не е било неразумно за националните съдилища да приемат, че той е положил усилия в труда си и не е бил воден от расистки мотиви (виж, *mutatis mutandis*, *Jersild срещу Дания*, 23 септември 1994 г., § 36, Series A no. 298).

71. Освен това, въпреки донякъде лаконичния начин, по който националните съдилища са изложили някои от мотивите си в подкрепа на заключенията си, изложените съображения съответстват на принципите, съдържащи се в практиката на Съда. По-конкретно, турските съдилища са отдали значение на факта, че книгата е била написана от учен и поради това следва да се счита за научен труд. В неотдавнашни решения Съдът също е подчертал важността на такива трудове (виж *Sorguç срещу Турция*, № 17089/03, §§ 21-35, ECHR 2009-... (откъси), и *Sapan срещу Турция*, № 44102/04, § 34, 8 юни 2010 г.). Поради това, в съответствие с практиката на Съда е да бъде извършена внимателна проверка на всякакви ограничения на свободата на учените да извършват проучвания и да публикуват констатациите си.

72. Също така, в съответствие с подхода на Съда е оспорваните пасажи да се разглеждат не изолирано, а в контекста на книгата като цяло, и да се вземат предвид използваните от автора на публикацията изследователски методи. В тази връзка Съдът отбелязва, че авторът е обяснил, че е събирал информация от членове на ромската общност, местните власти и полицията. Той също така е подчертал, че е живял с ромската общност, за да наблюдава начина ѝ на живот в съответствие с принципите на научното наблюдение (виж параграф 11 по-горе).

73. Освен това, следва да се отбележи, че е съществувала ефективна правна система за защитата на правата, попадащи в понятието „личен живот“, и тя е била на разположение на жалбоподателя в настоящия случай (виж параграф 68 по-горе). Жалбоподателят е можел да води дело пред две съдебни инстанции и е получил мотивирани решения, разглеждащи иска му. Освен това, когато е подал жалба до Министерството на културата, Министерството като превантивна мярка е разпоредило изтеглянето на оставащите 299 екземпляра на книгата, а авторските права били върнати на автора по негова молба (виж параграфи 15 и 17 по-горе).

74. В светлината на изложеното по-горе, Съдът намира, че в търсенето на баланс между противоречащи си основни права по членове 8 и 10 от Конвенцията турските съдилища са направили оценка, основана на принципите, застъпени в добре установената практика на Съда.

75. Съдът все пак припомня, че уязвимото положение на ромите/циганите означава, че както в законодателството, така и при взимането на решения в конкретни случаи е необходимо да се обърне специално внимание на техните нужди и на различния им начин на живот (виж цитираните по-горе *Chapman*, § 96, и *D.H. and Others*, § 181). Съдът също така се съгласява със заключенията на ЕКПН (виж параграф 38 по-горе), че правителството трябва да продължи с усилията си за борба с негативното стереотипизиране на ромите.

76. От изложените съображения следва, че в настоящия случай турските власти не са надхвърлили свободата си на преценка и не са пренебрегнали позитивното си задължение да осигурят на жалбоподателя ефективно зачитане на личния му живот.

77. Следователно, не е имало нарушение на чл. 8 във връзка с жалба № 4149/04.

2. Жалба № 41029/04

(а) Становища на страните

(i) Жалбоподателят

78. Жалбоподателят твърди, че изразите, които се съдържат в двата речника, издадени от Езиковата асоциация, са обидни за ромската/циганската общност. По-конкретно, той се позовава на израза „циганя се“, обяснен като „проявявам скъперничество“, и настоява такива обидни дефиниции да бъдат премахнати от речниците.

(ii) Правителството

79. Правителството е заявило, че думите и изразите, съдържащи се в речниците, се основават на исторически и социологически факти и че нямат за цел да унижат ромската общност. То информира Съда, че общото финансово участие на Министерството на културата в публикуването на речниците през 1991 и 1998 г. възлиза на 2 700 евро. То обаче подчертава, че учебният речник не е учебник и не се разпространява в училищата, нито е препоръчан от Министерството на образованието като част от учебната програма. Най-накрая, то посочва, че тези речници не са били преиздадени и в момента са с изчерпан тираж.

(b) Решението на камарата

80. Камарата по-конкретно е обърнала внимание на факта, че посочените речникови дефиниции са били обозначени като „метафорични”. Поради това, тя е намерила, че тези изрази не могат да бъдат считани за вредни за етническата идентичност на жалбоподателя. В резултат на това, камарата е намерила, че няма нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

(c) Преценката на Съда

81. Съдът отбелязва в самото начало, че жалбоподателят се счита за жертва на негативно стереотипизиране поради някои думи и изрази, съдържащи се в оспорваните речници. Поради това, чл. 8 от Конвенцията се прилага по съображенията, изложени в параграф 60 по-горе. Съдът по-нататък отбелязва, че макар и публикуването на въпросните речници да е било частично финансирано от Министерството на културата, жалбоподателят е предявил иск единствено срещу Езиковата асоциация, неправителствена организация, а не е завел административно дело срещу Министерството пред вътрешните съдилища (виж параграфи 31-34 по-горе). Поради това, подобно на жалба № 4149/04 (виж параграфи 60 и 61 по-горе), Съдът, като прилага общите принципи, изложени в параграфи 62-68 по-горе, ще разгледа въпроса, дали правителството е изпълнило позитивното си задължение по чл. 8 да защити личния живот на жалбоподателя срещу твърдяна намеса от трети лица, а именно – Езиковата асоциация.

82. За да отхвърли иска на жалбоподателя, Гражданският съд в Анкара е отбелязал, че дефинициите и изразите в речниците се основавали на историческата и социологическата реалност и че не съществувало намерение за унижаване или омаловажаване на ромската общност. Той отбелязал също така, че имало подобни изрази на турски, които се отнасяли до други етнически групи и които били включени в речници и енциклопедии (виж параграф 33 по-горе).

83. Така националният съд е разгледал оспорваните думи и изрази, за да определи, дали представляват незаконна намеса в правата на жалбоподателя по чл. 8 от Конвенцията. За да стори това, той е приложил принципите, установени в практиката на Съда (виж параграф 66 по-горе).

84. В тази връзка Съдът отбелязва, че речникът е източник на информация, който изброява думите в един език и посочва различните им значения, като основното значение е просто описателно или буквално, докато останалите могат да бъдат преносни, алегорични или метафорични. Речникът отразява езика, използван в обществото. И в двата речника буквалната дефиниция на думата „*çingene*” („циганин”) е дадена на страница 279. Поради това е ясно, че тези речници са със

значителен обем и имат за цел на покрият целия турски език. Съдът също така отбелязва първото значение на думата „циганин“, дадено в тези речници, а именно: „Етническа група или лице, принадлежащо към етническа група, произхождаща от Индия, чиито членове водят номадски начин на живот и са широко разпръснати по света“. Като второ значение е посочено, че думата „циганин“ в метафоричен смисъл означава също „скъперник“ (виж параграф 28 по-горе). На същата страница речниците посочват дефиниции на определени изрази, свързани с циганите, като „цигански пари“ и „циганско розово“. Съдът отбелязва в тази връзка, че както е обяснено от Гражданския съд в Анкара, тези изрази са част от разговорния турски.

85. Вярно е, че макар и да са били с едно и също съдържание, речниците са били насочени към различни целеви групи, тъй като заглавието на втория речник било „Турски речник за ученици“. Ясно е, че в речник, предназначен за ученици, е необходимо повече старание при формулирането на дефиниции на изрази, които са част от ежедневието на езика, но които могат да бъдат тълкувани като унижителни или обидни. Според Съда, би било за предпочитане такива изрази да се обозначат като „пейоративни“ или „обидни“, а не просто да се посочва, че имат метафорично значение. Такава предпазна мярка би била в съответствие с Обща политическа препоръка на ЕКРЧ № 10, която предвижда, че държавите трябва да насърчават критичното мислене сред учениците и да изграждат у тях необходимите умения, за да откриват и реагират на стереотипите или нетолерантните елементи, съдържащи се в използваните от тях материали (виж параграф 39 по-горе).

86. Този елемент обаче сам по себе си е недостатъчен за Съда, за да замести възгледите на националните съдилища със собствените си виждания, като се има предвид също така фактът, че оспорваният речник не е учебник и не се разпространява в училищата или препоръчва от Министерството на образованието като част от учебната програма (виж параграф 79 по-горе).

87. Съдът най-накрая отбелязва, че делото на жалбоподателя срещу Езиковата асоциация е било разгледано от две национални съдебни инстанции (виж параграфи 31-34 по-горе). Въпреки че искът в крайна сметка е бил отхвърлен, Съдът намира, че жалбоподателят е получил ефективно средство за защита, както се изисква от чл. 8 от Конвенцията.

88. С оглед на изложеното по-горе, Съдът намира, че националните власти не са надхвърлили свободата си на преценка и не са пренебрегнали позитивното си задължение да осигурят на жалбоподателя ефективно зачитане на личния му живот.

89. Следователно, не е имало нарушение на чл. 8 от Конвенцията във връзка с жалба № 41029/04.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ

1. *Отхвърля* единодушно предварителното възражение на правителството и *решава*, че жалбоподателят може да твърди, че е „жертва” по смисъла на чл. 34 от Конвенцията;
2. *Решава*, с шестнадесет на един гласа, че не е имало нарушение на чл. 8 от Конвенцията във връзка с жалба № 4149/04;
3. *Решава*, с шестнадесет на един гласа, че не е имало нарушение на чл. 8 от Конвенцията във връзка с жалба № 41029/04.

Изготвено на английски и френски език и постановено в публично заседание в сградата на правата на човека в Страсбург на 15 март 2012 г.

Michael O'Boyle
Заместник-секретар

Nicolas Bratza
Председател

В съответствие с чл. 45 § 2 от Конвенцията и чл. 74 § 2 от Правилника на Съда, към решението е приложено особено мнение на съдия Gyulumyan.

Особените мнения не са преведени на български език, но са приложени на английски и/или френски към официалната версия/версии на решението, публикувано в базата данни с практиката на Съда HUDOC.

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г.

Официалните езици на Европейския съд по правата на човека са английски и френски. Този превод не обвързва Съда и Съдът не поема никаква отговорност за качеството му. Преводът може да бъде свален от базата данни с практиката на Европейския съд по правата на човека HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) или от всяка друга база данни, на която Съдът го е предоставил. Преводът може да бъде възпроизвеждан за нетърговски цели, при условие че е цитирано пълното заглавие на делото и посочената по-горе информация за авторските права. В случай че възнамерявате да използвате за търговски цели която и да било част от този превод, моля свържете се с publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.

